

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Агропромисловий комплекс (АПК) України відіграє важливу роль у забезпеченні зростання економічного потенціалу держави, формуванні валютних надходжень та зміцненні її позицій на іноземних ринках. У сучасних умовах широко глобалізованого світу та постійного зростання конкуренції вітчизняним агропромисловим підприємствам важливо не тільки підтримувати сталий та високий рівень виробництва, а й активно розвивати експортну діяльність, адаптуючись до вимог світових ринків. Ефективний вихід на міжнародні ринки потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення логістики, оптимізацію процесу виробництва, постійне підвищення якості продукції та розширення каналів збуту. Крім того, важливим є врахування змін у світовому торговельному середовищі, зокрема варто слідкувати за оновленнями регуляторних вимог, посилювати позицію щодо стандартів безпеки харчових продуктів та адаптуватись до геополітичних факторів. Аналіз напрямів удосконалення експорту агропідприємств може сприяти розширенню українських агровиробників на іноземних ринках та посиленню їхніх позицій у довгостроковій перспективі.

Сучасні тенденції демонструють, що агропромисловий комплекс України стикається з рядом проблем у процесі експорту, які впливають на його ефективність та конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Однією з головних перешкод є фінансові втрати, спричинені військовими діями, які суттєво вплинули на здійснення господарської діяльності аграрним сектором. За даними аналітиків, прямі збитки АПК через війну становлять близько 8,7 мільярда доларів США, з яких значна частина припадає на пошкодження сільськогосподарської техніки та знищення виробленої продукції. Окрім цього, непрямі втрати, пов'язані зі зниженням врожайності, проблемами з логістикою та змінами у міжнародній торгівлі, оцінюються у понад 40 мільярдів доларів. Це призводить до суттєвого скорочення можливостей для експорту та збільшення витрат виробників. Серед інших актуальних викликів слід виокремити зменшення обсягів виробництва, яке стало наслідком скорочення посівних площ та змін у технологіях вирощування культур. Якщо у 2021 році Україна зібрала 107 мільйонів тонн зернових та олійних культур, то у 2024 році цей показник скоротився до 77 мільйонів тонн. Така тенденція є результатом не лише військових дій, але й нестачі необхідних ресурсів [1].

Згідно з дослідженням УКАБ та Мінагрополітики України, попри те, що внаслідок повномасштабного вторгнення агросектор України зазнав прямих збитків на суму понад 80 млрд дол. США, роль сільського господарства продовжує залишатись більш ніж значною. Наприклад, у 2024 році аграрний сектор забезпечив 59,3 % (24,7 млрд дол. США) валютних надходжень від експорту товарів з України, коли в 2021 році цей показник становив 40,7 % (27,7 млрд дол. США) [2].

Виклики та проблемні питання вимагають невідкладних заходів реагування щодо вдосконалення експортної діяльності, оскільки подальше їх ігнорування може спричинити поглиблення економічної нестабільності та втрати конкурентних позицій України. Необхідно впроваджувати ефективні стратегії, спрямовані на зменшення залежності від окремих ринків, оптимізацію витрат, розширення логістичних можливостей та вдосконалення системи контролю якості продукції. Важливою складовою є державна підтримка експортерів через надання пільгового фінансування, розширення програм страхування ризиків та налагодження співпраці з міжнародними організаціями, які можуть сприяти виходу українських виробників на нові ринки.

Перейдемо до розгляду можливих напрямів удосконалення здійснення експорту аграрними підприємствами на світові ринки. Першим ефективним напрямом є диверсифікація ринків збуту для зменшення залежності від окремих країн та мінімізації ризиків впливу зовнішніх факторів. Наразі агросектор змушений шукати нові можливості та ринки збуту за кордоном, оскільки традиційні ринки, зокрема Європейський Союз, Китай та Туреччина, можуть змінювати свої торговельні пріоритети та впроваджувати обмеження на імпорт окремих видів аграрної продукції. Спираючись на сучасні світові тенденції, можемо побачити, що забезпечення стабільності експортної діяльності можливе через розширення географії постачання, а саме орієнтації на країни Африки, Південно-Східної Азії та Латинської Америки, де попит на сільськогосподарську продукцію зростає. Для цього необхідно адаптувати продукцію під вимоги обраних ринків, що включатиме відповідність міжнародним стандартам якості, сертифікацію безпеки продукції та розширення ланцюгів постачання.

Диверсифікація також передбачає розширення асортименту продукції, що експортується, оскільки перехід від продажу сировини до готових продуктів із доданою вартістю зможе сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних аграрних компаній. На міжнародних ринках спостерігаємо тенденцію зростання конкуренції, тож в цьому випадку набуває значення виробництво органічної, екологічно чистої та нішевої продукції, яка буде відповідати потребам сучасних споживачів. Напрями диверсифікації експорту у своїй роботі описувала Гаврильченко О. В. (Рисунок 1).

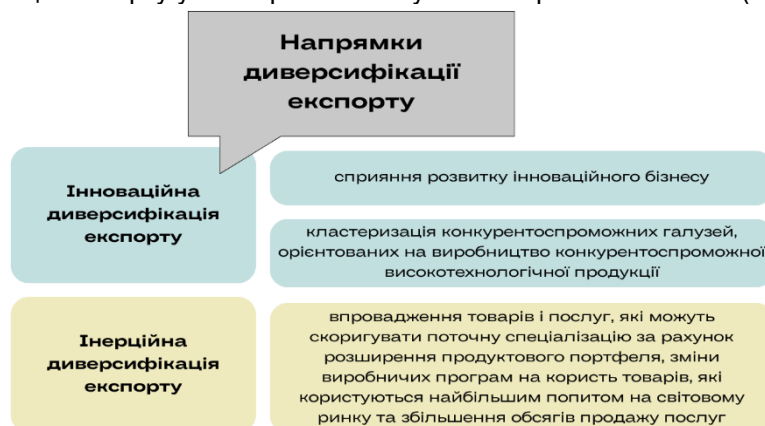

Рисунок 1 – Напрями диверсифікації експорту [3]

Наступним напрямом є покращення логістичної інфраструктури, що є важливим фактором для удосконалення експорту, адже ефективність транспортування, складування та перевантаження продукції безпосередньо впливає на її конкурентоспроможність на міжнародному ринку. В умовах військових дій та часткового блокування традиційних шляхів експорту особливого значення набуває розвиток альтернативних маршрутів постачання, включаючи морські, залізничні та автомобільні перевезення. Оптимізація логістичних процесів передбачає модернізацію портових терміналів, створення сучасних логістичних хабів та розширення пропускної спроможності прикордонних пунктів. Важливим аспектом також є покращення системи зберігання та перевантаження продукції, що дозволить скоротити витрати та забезпечити стабільність постачання на зовнішні ринки.

Державна підтримка та фінансування експортерів також відіграє важливу роль у стимулюванні розвитку ЗЕД агропідприємств. Нестача фінансових ресурсів, висока вартість кредитування та значні витрати на логістику обмежують можливості агровиробників для розширення експорту. Запровадження грантових програм, надання пільгового кредитування та страхування експортних ризиків сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української продукції. Держава рухається в даному напрямку, а саме з метою запобігання експорту агропродукції за заниженими цінами та уникнення сплати податків, у грудні 2024 року Україна запровадила систему мінімальних експортних цін на ключові аграрні товари, зокрема зернові та олійні культури. Існує система Державного аграрного реєстру, використовуючи яку аграрії можуть подавати заявки на підтримку на один гектар, вирощування ВРХ, овець та кіз, також мають можливість отримати дотації на реконструкцію мереж для зрошування або повністю на будівництво таких мереж, а ще є можливість отримати підтримку за спеціальними програмами для сільськогосподарських угідь з прифронтових та деокупованих територій держави. Минулого року на суму 3,88 млрд грн. державної підтримки через ДАР отримало 31,6 тисяча аграріїв, а на 2025 рік державною програмою передбачено підтримка розміром понад 6 млрд грн [4]. Отже, важливим напрямом є також державна підтримка у сфері торговельної дипломатії, зокрема активне просування української продукції через міжнародні виставки, форуми та торговельні місії, а посилення взаємодії держави та бізнесу у сфері експорту дозволить створити сприятливі умови для стабільного розвитку АПК навіть в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Аграрний сектор України у 2023 році : аналітичний звіт. Нац. ін-т стратег. дослідж. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryny-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta> (дата звернення: 01.04.2025)
2. Динаміка та структура агропромислового комплексу України. *AgroPortal*. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/dinamika-ta-struktura-apk-ukrajini-predstavleno-pidsumki-roboti-za-2024-rik> (дата звернення: 01.04.2025)
3. Гаврильченко О.В. Diversification of the Structure of Export Activities Under Conditions of Economic Crisis and Loss of Foreign Markets. *Business Inform*. 2019. №9. С. 51–56. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-51-56> (дата звернення: 01.04.2025)
4. ДАР уже зареєстровав понад 200 тис. аграріїв. *Interfax*. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/1060104.html> (дата звернення: 01.04.2025)